

מרדית מונק - תמונת מצב בחינוכה של נערה

מאת
ד"ר רונית לנד

הדרמטיים. אין התנועה והמוזיקה מנותקות זו מזו ומרדית מונק יוצרת ואחראית לשתיהן. עבודתה מדויקת, אין בה מקום למקריות ואימפרוביזציה לא מבוקרת. יצירתה הפיוטית יוצרת מצבים וסביבות דמיוניים, בעלי הגיון פנימי משלהם, אך הגיון זה עובר תמיד אל הקהל והוא בראש ובראשונה תיאטרון מרתק.

ב-1967 החלה מונק לעצב ולבנות את עבודותיה לחללים ומרחבים בלתי מקובלים, תוך שימוש בזמן ממשי ובדפוס זמן תיאטראליים, המקובלים במזרח הרחוק. בעבודתה "Blue print" עבר הקהל בחללים שונים, כשבכל חלל מתרחש אירוע, המתקשר אסוציאטיבית לאירוע שלפניו. במספר עבודותיה שנוצרו לאחר מכן, ראה הקהל תמונות בודדות, שהצטרפו יחד לעבודה שלמה, בהפרשי זמן של ימים ואפילו שבועות, בין אירוע לאירוע.

עבודתה "Juice" ב-1969 היתה הראשונה למספר משתתפים רב (שמונים וחמשה), תוך שיתוף הקהל במצבים נתונים בעבודה. כל זאת בחלליו השונים של מוזיאון גוגנהיים בניו יורק. מונק השתמשה בכל האפשרויות המרחביות של המוזיאון, על גרם המעלות המרכזי הענקי שלו, תוך הדגשה מירבית של כל העימותים האפשריים בין קהל לשחקן/רקדן. זמר.

עבודתה התנועתית היא לעתים מינימליסטית ביותר. פה ושם בולטת תחושה שעם הזמן נעשית המוזיקה, פרי יצירתה, מורכבת ומעניינת יותר והתנועה הופכת למשנית.

במופעים הרבים אותם מגישים מונק ולהקתה, "The House" בולט העיצוב הדרמטי והתנועתי, המעניקים למוזיקה, ובעיקר לעבודתם הקולית הנפלאה של חברי הלהקה, תחושה פולחנית וחושית מרגשת ביותר. בולטים בעבודתה הקולית של מרדית מונק מוטיבים יהודיים מזרח-אירופיים דומיננטיים, בד בבד עם צלילי פולחן אינדיאניים ומזרחיים. מונק מנסה, ולעיתים קרובות אף מצליחה, ליצור תחושת פולחן ומסורתיות אוניברסליים ברורים ומוכרים לכל אדם, בהם משמשים אלמנטים ראשוניים ובסיסיים מתרבויות חוץ-אירופאיות שונות. יש בעבודותיה לעיתים קרובות מעין זכרונות כמעט עממיים, כמעט פולקלוריים, המושגים באמצעות ג'סטות יומיומיות; פעולות המזכירות עבודת נשים בחברות שונות, שאיבת מים, כתישת זרעים, פולחני טהרה וקינה. כל זאת בשילוב עם עבודה קולית מחוספסת

תיאטרונה של מרדית מונק דחוס, צבעוני, מלא תמונות ודימויים תוצרת-בית. תמונת עולמה של נערה, המכווצת ומרחיבה משמעותם של חפצים, זכרונות ואסוציאציות לפי צרכיה האישיים ורצונותיה המידיים. האירועים בתיאטרון המחול הכולל של מרדית מונק חולפים מהר ובדחיסות ומשאירים את הקהל עם חוייה ריגושת וצורנית עשירה ביותר, כמעט כמו לאחר צפייה או השתתפות בפולחן. וכבר רבות דובר על מרכיבי הפולחן היהודיים, האינדיאניים והאסיאניים בעבודתה. הסמלים והחפצים הפשוטים, הבלתי אמצעיים והיומיומיים הופכים בידיה לאוביקטים פולחניים ולסמלים אוניברסליים, כשהם ממוקמים בהקשר הבימתי המיוחד של היוצרת.

מונק שייכת אומנם לזרם הפוסט-מודרני של המחול האמריקני, ונחשבה עד לפני שנים מעטות קודם כל לכוראוגרפית, אך כפי שהיא עצמה מגדירה את עבודותיה והשפעותיה, הרי היא יותר תוצר תיאטרוננו של אנטוניו ארטו ותיאטרון האבסורד, מאשר ילדת טיפוחם של ג'ון קייג' ומרס קנינגהם. גם אם סיפוריה, המוצגים לפנינו באמצעים של תנועה, צליל וקול, עשירים מאוד בהתרחשויות בחללים שונים, הם אסוציאטיביים לחלוטין ללא קשר עלילתי ברור בין אירוע לאירוע, בין תמונה לתמונה, הרי שהתאטרליות שבהם, בניגוד לניכור התנועתי והמופשט שבעבודתם של כוראוגרפים פוסט-מודרניים אחרים, חשובה לה יותר מכל.

מונק, נכדתו של חזן, ספגה בביתה את האהבה למוזיקה. זמן רב לאחר שהחלה לעסוק ביצירה מוזיקלית, התודעה אל המחול והתנועה, ונסתה למצוא בין השניים, את נקודת המפגש המעניינת, האורגנית והרדיקלית ביותר לסביבתה המיידית. היא עושה שימוש אישי ביותר בגושפנקא, שניתנה עלידי הזרם הפוסט-מודרני, המתיר כל ניסיון וחיידוש, אך יחד עם זאת פונה עורף למיתוס התיאטרוני, לתכנים הפולחניים שבעבודה היצירתית ולהתרחקות מן המציאות היומיומית. מרדית מונק עוסקת בכל אלה, תוך כדי שימוש ניסויי באמצעים ובתפיסות החדשות העומדות לרשותה. מונק השתמשה בחומרים התנועתיים החדשים אשר הפכו לנחלתם של חבריה בשנות השישים, אך לא לשם הצגת התנועה לשמה, אלא לשם העשרת המסרים האקספרסיביים, אותם רצתה להעביר בעבודתה. שלא כמו אצל רבים מן היוצרים הפוסט-מודרניים, משמשת המוזיקה והתנועה כמשלימות אחת את השניה בהעברת מסרים סיפוריים

ורפיטיביבית, המשחזרת זעקת נשים, יללות ילדים ובעלי חיים וקולות תפילה ומדיטציה.

מונק יוצרת גירסאות שונות לעבודה אחת. היא מניחה לעבודה להתפתח ולהשתנות עם הזמן, מוסיפה וגורעת תמונות והתרחשויות מן היצירה השלמה ומעצבת אותה מחדש כדי להתאימה לחללים בלתי צפויים. בחינוכה של נערה ("Education of the Girlchild") בנתה אפוס רב־משמעי, שהותאם והוצג בתהליך יצירתו בחללים ובמצבים שונים. "חינוכה של נערה" הוא סיפורו של שבט נשים, אלות, כוהנות או נשים מן השורה. לעיתים מהוות כולן, פעולותיהן, תנועתן וסיפוריהן אספקטים מגוונים של אשה אחת, אדם אחד. כל זאת כדי לרשום, אולי, רישום בימתי מרגש, של חיי קהילת נשים, העוסקת, כמו בחברות פרימיטיביות רבות, בטקסים של לידה, מוות ומחזוריות החיים, כבעיסוק היומיומי החשוב והמשמעותי ביותר.

המחזוריות הפולחנית בעבודתה של מונק מושגת עלידי התחושה הדתית והמסתורית, באמצעות השימוש המתוחכם במרכיבים מינימליסטיים וחוזרים של תנועה, צליל, עצם. התיאטרון של מונק הקרוב לעיתים לסוריאליסטי, מצטייר כרצף של מסגרות, בהם קובעת היוצרת מצבים, הפצים, וצלילים מוזרים, המספרים כולם יחד וכל אחד לחוד, סיפורים קטנים על מנהגים וצורות חיים רחוקות ומעוררים תחושה כמעט נוסטלגית אצל הצופה. ברוב המקרים, אין תמונות אלה אותנטיות או לקוחות ממצב מדוייק, ויש בהן אפרוריות, מיסטיות, ומלנכוליות והן מצליחות לעורר אצלנו תחושות דומות.

אין ספק, שתרומתה החשובה ביותר של מרדית מונק לתקופה הפוסט־מודרנית, היא תפיסתו מחדש של החלל התיאטרוני. ברבות מעבודותיה משמש נושא בדיקת החלל אחד הגירויים הראשונים ליצירת העבודה. בולטת גם העובדה כי רבות

מיצירותיה של מונק בעלות כוח חזותי ודרמטי, כתוצאה ממקום וסביבה אשר נבחרו ברגשיות פיוטית נדירה. בחללים חדשים אלה משמש גם הקהל בתפקיד פעיל, והוא מוזמן לעבור מתמונה לתמונה ולשמש כגורם של מסה אנושית, המוסיפה לכוחן הדרמטי של התמונות באירוע. אם ניזכר לרגע בתפקידו הפעיל של הקהל, השבט, הקהילה, בתהליך הפולחן הפרימיטיבי, הרי נבין, כי שאיפתה של מונק היא להעניק לנו חוויה של ספק התעלות, ספק השתתפות בהתנסות אותה עוברים השחקנים. מונק שואפת להוציא את הקהל ממצבו הפסיבי, הנינוח והבלתי מחייב, ולשתפו, כמעט ככוהנת, בסיפור שיצרה.

בהתנסויות סופר־ריאליות, כמו חלומות, פנטסיות, מצבי טראנס ופולחן אקסטטיים, מאבדים הזמן והמקום את משמעותם הממשית. מונק מציעה לנו תחליפים דרמטיים לאותו זמן ומקום. תחליפים, שהם פרי דמיונה. העושר הסימלי, עושר הדימויים והאסוציאציות בעבודתה אינם כופים עם זאת פירושים חד־משמעיים. דווקא אושר זה

מותיר לנו, כצופים, אנטרפטציה אישית וסוביקטיבית לחלוטין.

עבודתה של מונק היא ללא ספק תיאטרון טוטאלי. היא משתמשת בכל האמצעים העומדים לרשותה ומכנה את עבודותיה לעיתים "אופרה", לעיתים "אפוס אופראי", כמו במקרה של "Vessel" (1971), ולעיתים "קנטטה תיאטרונית". אנשיה של מונק הם בחלקם רקדנים ובחלקם שחקנים. רבים מהם זמרים ומוזיקאים, אשר רחשו לעצמם כלי ביטוי בימתיים נוספים בהשראתה ובהדרכתה. עולה בידם להצטייר תמיד כשבט אנשים במקום לא ידוע על פני כוכב רחוק, כקבוצת כוהנים המשמשים בפולחן, ככובות תיאטרון או דמויות בציוריה המרהיבים של היוצרת. ואם לצטט את מבקרת המחול האמריקנית סלי בינס, הרי שהם יוצרים תמיד "סיפורים קטנים, אגדות עם מודרניות לקהל צרכני עכשווי."

מרדית מונק